УДК 378.018.43

Шуневич Богдан Іванович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАРУБІЖНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація

У статті проведено аналіз тенденцій розвитку дистанційного навчання у вищих навчальних закладах країн Європи та Північної Америки на основі двох зарубіжних досліджень за участю автора статті.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційний курс, віртуальне навчальне середовище.

Світовий процес переходу до інформаційного суспільства, а також економічні, політичні та соціальні зміни, що його супроводжують, прис

Вивчення розвитку дистанційного навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) країн Європи та Північної Америки дає можливість відстежити своєрідність формування нової форми навчання за рубежем для адаптації діючої в Україні системи освіти до вимог, що висуваються, як наслідок дії тенденцій глобалізації, демократизації та інтеграції в освітній сфері.

В українській науковій літературі, присвяченій цій тематиці, проведено низку досліджень про основні зарубіжні центри дистанційного навчання, досвід його впровадження [3, с. 22-29;5; 6, с. 31-35], інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти [2] та інші проблеми [1; 7, с. 64-66; 8, с. 209-212].

Мета нашої статті – провести аналіз тенденцій розвитку дистанційного навчання у вищих навчальних закладах країн Європи та Північної Америки на прикладі конкретних ВНЗ, описаних у двох зарубіжних дослідженнях, які стосувалися запровадження дистанційного навчання у вищих навчальних закладах та інших організаціях і проводилися за участю науковців і спеціалістів із ВНЗ і організацій країн Європи та Північної Америки та автора статті.

У першому міжнародному дослідженні, збірникові наукових статей *Towards Virtualization: Open and Distance Learning* [26], подано інформацію про 34, а у другому, двох номерах електронного канадського журналу *International Review of Research in Open and Distance Learning* [14; 15], – про 20 зарубіжних університетів та організацій країн Азії, Африки, Америки та Європи. У більшості статей збірника і двох номерів журналу описано досягнення традиційних університетів у створенні і розширенні їхніх програм відкритого і дистанційного навчання в різних країнах світу. У нашій статті розглядаються тільки 17 навчальних закладів, які описані у згаданому вище збірнику статей [26], і 18 – у журнальних статтях [14; 15] за 2001–2007 рр. з країн Європи і Північної Америки. Також були використані матеріали з інших джерел, у яких описано організацію ДН в закладах вищої освіти, корпораціях країн цих двох континентів [9, с. 45-51; 10; 18; 27-31] за 2001–2007 рр.

Проведемо аналіз тенденцій розвитку ДН у ВНЗ країн Європи та Північної Америки на матеріалі згаданих вище досліджень відповідно до таких семи показників: 1) нормативно-правова база організації дистанційного навчання; 2) освітні заклади та інші установи, які впровадили ДН; 3) джерела їх фінансування та основні витрати; 4) навчальні програми, дистанційні курси, і, зокрема, з іноземних мов, які освітні заклади пропонують студентам дистанційного навчання; 5) механізми оцінювання знань студентів; 6) шляхи підвищення кваліфікації викладачів ДН; 7) віртуальні навчальні середовища, які використовуються у ВНЗ.

Розглянемо детальніше тенденції розвитку ДН у ВНЗ відповідно до згаданих груп показників.

- **Нормативно-правова база організації дистанційного навчання**

Як видно із проведеного дослідження, розвиток ДН у ВНЗ країн Європи, Північної Америки та інших континентів, перш за все, залежить від нормативно-правової бази щодо дистанційного навчання. Наприклад, відділення дистанційного навчання *Університету Веркментасколін а Акурейрі* не має повноважень від влади **Ісландії** на організацію ДН в університеті. Провідні науковці цього відділення спільно з адміністрацією університету розробили положення про організацію нової форми навчання з дотриманням певних правил для її проведення, а саме: весь зв'язок між студентами і викладачами здійснюється лише через комп'ютерні мережі; студент сам виявляє активність у процесі всього періоду навчання, а викладач лише допомагає йому у досягненні мети; навчальні матеріали і темп роботи, критерії оцінювання і тестування для дистанційного навчання повинні бути такі самі, як для денного навчання. Дистанційне навчання в університеті за якістю прирівнюється до денного навчання [26, с. 238–251].

Згідно з «Актом про вищу освіту» в **Туреччині,** з 1981 р. будь-який державний університет, крім муніципальних, може пропонувати відкрите і дистанційне навчання [9, с. 45–51].

Відповідно до законопроекту № 2552/23-11-1997 *Відкритому університету Геленік* у **Греції** дозволяється навчати студентів і проводити дослідження дистанційно на рівні бакалаврату і на магістерському рівні [26, с. 410].

Кожний штат у **США** має свої закони щодо впровадження дистанційного навчання. Відповідно до документа KRS 164.800(3) регіональні університети, наприклад, Університет Кентуккі, повинні розробити і використовувати у своїй роботі програми для денного навчання на рівні бакалавра і магістра і лише тоді пропонувати їх для дистанційного навчання, наприклад, у *Віртуальному університеті Кентуккі* [26, с. 92–114].

Проте деякі законопроекти стосуються всіх ВНЗ цієї країни. Наприклад, у 2002 р. Президент США Джордж Буш підписав закон «Акт про гармонізацію технології, освіти і авторського права» [25], згідно з яким істотно змінено терміни й умови використання навчальними закладами різних матеріалів для укладання електронних дистанційних курсів.

Канада не має федеральної системи освіти, тому урядова політика відносно ДН базується на освітній політиці урядів провінцій. Кожна провінція чи округ мають свої статути і форми навчання, тобто організація ДН здійснюється також по-різному у ВНЗ цієї країни.

На прикладі розглянутих навчальних закладів видно, що ВНЗ Європи і Північної Америки самостійно впроваджують нову форму навчання на основі своїх можливостей і потреб ринку на рівні конкретного університету, штату, провінції або отримують відповідні дозволи від державних органів, а деякі закони, що стосуються дистанційного навчання, розробляються на державному рівні, а отже, обов'язкові для виконання в усіх освітніх закладах.

У країнах колишнього Радянського Союзу впровадження ДН відбувається на основі державних законів, які рекомендовані для виконання всім навчальним закладам країни.

Наприклад, у 1999 р. була розроблена «Концепція віртуальної університетської програми для **Латвії**» (Concept of Virtual University Programme for Latvia), у якій визначалися такі цілі: зробити доступнішою освіту; розробити нову методологію і технологію навчання; стати конкурентноздатними в глобальній системі освіти [16, с. 375-388]. Концепція базується на співпраці університетів, розробленні сучасних технологій і методик викладання та підготовці нових кадрів для дистанційного навчання.

У 1995 р. Держкомітет Російської Федерації з вищої освіти розглянув питання «Про стан і перспективи створення єдиної системи дистанційної освіти в Росії», затвердив концепцію її розвитку, а при Науково-технічній Раді Держкомітету ВНЗ Росії було організовано Головну Раду з дистанційної освіти – координаційно-дорадчий та консультаційно-експертний орган.

У 2001 р. уряд Російської Федерації затвердив широкомасштабну комплексну Федеральну цільову Програму (ФЦП) «Розвиток єдиного освітнього інформаційного середовища на 2001–2005 рр.».

У квітні 2002 року в Росії відбулися парламентські слухання на тему «Дистанційне навчання: проблеми і перспективи розвитку». Учасники парламентських слухань рекомендували Федеральним Зборам РФ внести зміни та доповнення до Закону «Про освіту» та федерального закону «Про вищу і післядипломну професійну освіту», які передбачають правове регулювання відносин, що виникають під час використання нових інформаційних освітніх технологій.

- **Освітні заклади та організації, які впровадили ДН**

Усі названі вище зарубіжні навчальні заклади й організації можна поділити на віртуальні, гібридні та відкриті:

Віртуальні вищі навчальні заклади і організації: Віртуальний університет Кентуккі (США), Національний технологічний університет (США), Університет Західних губернаторів (США), Теленавчання (Канада), Університет Оберта де Каталонья (Іспанія), Телепедагогіка (Франція), Інтернет коледж NKI (Норвегія).

Університети, які поєднують традиційне і дистанційне навчання: Університет Норвіч (США), Університет техаської системи Телекампус (США), Університет Бріггама Юнга (США), Університет Декін (США), Імпайє Стейт коледж (США), Регентс коледж (США), Калгарський університет (Канада), Університет Веркментасколін а Акурейрі (Ісландія), Університет Бейбес-Боліяй (Румунія), Університет Любляни (Словенія), Університет Йогана Вольфганга Ґете, Університет Кайзерсляутерн, Університет Кобленц-Ландау (Німеччина), Університетський коледж Агдер; SOFF **(**Норвегія).

Відкриті університети: Відкритий університет Британської Колумбії (Канада), Університет Атабаска (Канада), Відкритий університет Геленік (Греція), Відкритий університет (Нідерланди), Національний університет дистанційного навчання (Іспанія), Університет Оберта де Каталонья (Іспанія), Відкритий університет (Великобританія).

Через два десятиліття після відкриття у 1969 р. Відкритого університету Великобританії (ВУВ) чотири подібних університети було засновано в Європі і більше двадцяти на інших континентах світу. На європейському континенті кількість прийнятих студентів на дистанційне навчання у 1997 р. в Університет Анадолу (Туреччина) становила 578000 студентів, Національний центр дистанційного навчання (Франція) – 185000, Відкритий університет (Великобританія) – 157000, Національний центр дистанційного навчання (Іспанія) – 110000 на інших континентах, наприклад, в Університет Тербука (Індонезія) – 533000, Китайський телевізійний університет (Китай) – 530000, Національний відкритий університет імені Індіри Ганді (Індія) – 242000 [11, с. 598-620].

Коли в 1963 р. вперше виникла ідея створення Відкритого університету, в цей час у всіх разом вищих навчальних закладах Великобританії навчалося лише 130000 студентів, а в 2000 р. лише у ВУВ навчалося 185000 студентів (бакалаврів і магістрів).

Уряд Росії виділив значні асигнування на розгортання дистанційної освітньої мережі. Із зарубіжною допомогою створено базовий віртуальний Московський державний університет економіки, статистики й інформатики [4], в якому навчаються десятки тисяч студентів, в тому числі, й з нашої країни.

Для ширшого запровадження та кращої організації ДН у Росії 1997 р. було засновано Міжвузівський центр дистанційної освіти Міносвіти Росії. Спочатку він існував при Міністерстві освіти, а у 1998 р. центр було перетворено на структурний підрозділ МЕСІ з функціями міжгалузевого науково-методичного та інформаційно-аналітичного закладу в системі дистанційного навчання Росії, який дістав назву Федеральний центр розвитку дистанційної освіти в Росії.

Головною організацією, яка контролює усі заходи щодо формування єдиної системи дистанційної освіти в Росії, є Центр інформаційно-аналітичного забезпечення системи дистанційної освіти Міносвіти Росії.

Сучасні системи відкритої і дистанційної освіти характеризує наявність однієї з таких можливих організаційних структур:

- центр/кафедра/факультет/інститут ДН в межах традиційного університету;
- університет або коледж ДН, які не мають традиційних студентів;
- віртуальний університет, навчання в якому базується виключно на комп'ютерних мережах, наприклад, мережі Інтернет;
- телеуніверситет, навчання в якому базується переважно на використанні телевізійних навчальних курсів;
- консорціум традиційних університетів або коледжів, у яких кожний з учасників створює низку курсів для ДН, а організоване ним агенство-посередник відповідає за маркетинг цих курсів і загальне функціонування системи відкритої освіти на базі консорціуму.

Ось деякі заклади відкритого і дистанційного навчання країн світу: Відкритий університет (Великобританія) [21], Відкритий університет (Нідерланди) [22], Центр відкритого навчання (Іспанія) [19], Агентство з відкритого навчання (Канада) [20], Національний технологічний університет (США) [18], Національний центр дистанційної освіти (Франція) [10].

За останнє десятиліття у всьому світі активно створюються і розвиваються так звані академічні й корпоративні віртуальні університети, академії, інститути, факультети, коледжі, центри – тобто освітні організації, які не мають окремих приміщень, класів, лабораторій, студентських гуртожитків та інших атрибутів традиційних академічних навчальних закладів. Навчання студентів у віртуальних закладах проходить тільки через комп'ютерні мережі, наприклад, через глобальну мережу Інтернет або корпоративну мережу Інтранет.

За своєю філософією академічні віртуальні університети (АВУ) близькі до традиційних університетів: в них є віртуальні навчальні курси і навчальні програми, віртуальні кафедри, деканати і т. д. Мета цих університетів – навчання студентів з усіх необхідних курсів для вибраної спеціальності й отримання відповідного університетського диплома після закінчення навчання, наприклад, диплома бакалавра, магістра або доктора наук у таких освітніх закладах як Університет Західних Губернаторів (США) [30], Світовий лекційний зал (США) [31], Віртуальний

Університет штату Мічиган (США) [28], Університетський коледж Університету штату Меріленд (США) [27], Віртуальний університет Оресанда (Данія) [29], Відкритий університет (Великобританія) [21].

Студенти корпоративних віртуальних університетів (КВУ), як правило, вивчають декілька спеціалізованих курсів і за результатами навчання отримують сертифікат із вибраної спеціальності або програми навчання. Метою університетів є швидке перенавчання і підвищення кваліфікації кадрів з вибраної вузькоспеціальної тематики, причому базову тематику перенавчання, як правило, визначає основний профіль діяльності компанії, фірми або корпорації, наприклад: Microsoft [17], Oracle (Oracle OLA Online) [23]; Gartner Group (Gartner Group Learning) [13] та ін.

- **Джерела фінансування навчального закладу та основні витрати**

Майже половину коштів *Відкритого університету Великобританії* (ВУВ) становлять урядові гранти. Решта фінансування здійснюється за рахунок студентської оплати за навчання, продажу навчальних матеріалів іншим освітнім закладам Великобританії тощо.

У 1993 р. сталися важливі зміни у фінансуванні ВУВ. Відтоді основна частина коштів надходить від Ради фінансування вищої освіти Британії, а також таких Рад Уельсу, Шотландії й Північної Ірландії. Крім цього університет фінансується грантом від департаменту освіти, як інші ВНЗ Великобританії.

ВУВ тратить багато коштів на мультимедійні курси, але вони повертаються через плату за навчання студентів, які користуються цими курсами. Дистанційна форма навчання не вимагає створення університетом відповідних умов для проживання студентів, утримання й обслуговування лекційних залів, аудиторій. Тому за рахунок цих коштів за мінімальних витрат можна приймати на навчання більше студентів.

Університет Веркментасколін а Акурейрі отримує дві третини коштів на організацію навчання від влади **Ісландії**, а одну третину становлять кошти, отримані за навчання студентів в університеті.

Відкритий університет **Нідерландів** фінансується в основному міністерством освіти (70% всього бюджету університету, що становить майже 50 мільйонів євро за рік), решта – кошти, отримані від студентів за дистанційні курси, оплата за наукові дослідження для вітчизняних і зарубіжних організацій та інше. Міністерство освіти фінансує два види діяльності університету: 55% річного бюджету університету за дистанційне навчання студентів і 15% річного бюджету за інноваційну діяльність.

Університет Оберта де Каталонья в **Іспанії** отримує фінансову підтримку з кількох джерел. Наприклад, уряд Каталонії покриває частину витрат студентів, що становить половину прибутку університету. Кошти за навчання студентів становлять одну третину всіх витрат університету, їх доповнюють кошти за проведення консультацій, передавання бізнес-моделі університету і структури оцінювання знань іншим освітнім закладам, проведення досліджень для різних вітчизняних і зарубіжних організацій.

У 2000 р. річний бюджет на відкрите навчання в *Університеті Анадолу* становив 32,4 мільйонів євро, 76% якого становлять кошти від оплати за навчання.

Дистанційні програми *Університету Любляни* в **Словенії** були самоокупними із самого початку їх створення. Витрати на організацію цих програм покриваються в основному за рахунок коштів студентів за оплату навчання. На початковій стадії створення ці програми фінансувалися за рахунок фонду Європейського Союзу «Фаре» та коштів Міністерства освіти і спорту Словенії.

Єдиним джерелом фінансування програм дистанційного навчання *Університету Бейбес-Боліяй* є кошти, отримані за навчання студентів: 30% цих коштів йде на розвиток університету, 18% – на центр безперервної дистанційної освіти, залишок розподіляється на факультети, які здійснюють організацію дистанційного навчання в університеті, розробляють і обслуговують курси.

Як державна установа *Відкритий університет Геленік* у **Греції** фінансується з державного бюджету, проте значна частина коштів надходить з різних Європейських і міжнародних програм, а також коштів за оплату навчання студентів. Плата студентів за один модуль навчання на рівні бакалаврату і магістратури становила близько 528 євро у 2000 р. Таким чином, загальна вартість навчання на рівні бакалаврату становила близько 6336 євро, а на магістерському рівні – близько 2640 євро за рік.

У 1968 р. асигнування освіти в **Канаді** було одним із найвищих у світі і становило 7% бюджету і другим за обсягом витрат на одного студента. Як багато інших освітніх закладів відкритого і дистанційного навчання *Агенцію відкритого навчання* фінансує держава. Її бюджет значною мірою залежить від коштів, які виділяє уряд Британської Колумбії (33% бюджету, тобто 3 300 000 канадських доларів, що на одну третину менше від фінансування традиційних навчальних закладів). Агенція також отримує кошти від приватних осіб, відомих як партнери у знанні (Partners in Knowledge).

Як і багато інших приватних навчальних закладів **США** *Університет Норвіч* значною мірою залежить від студентської оплати за навчання. Наприклад, у 1997 р. 85,4% річного прибутку університет отримав саме з оплати за навчання. Спонсорські кошти становили 88,1 тисяч доларів.

Відповідно до «Акта про вищу освіту» від 1965 р. студенти, які працюють з фінансованими державою дистанційними курсами в університеті, прирівнюються до студентів денного навчання. Університет фінансується державою лише тоді, коли менше половина предметів викладається через Інтернет або за допомогою кореспондентських курсів [26, с. 371].

Основним джерелом фінансування європейських закладів дистанційного навчання залишається держава, а в США, окрім держави, ще й комерційні структури, що прагнуть підвищити рівень кваліфікації своїх співробітників. Ще одним джерелом фінансування є кошти від оплати за навчання та гранти. У країнах колишнього соціалістичного табору, наприклад, Словенії, Румунії, а також у приватних ВНЗ на Заході фінансування здійснюється за рахунок коштів, які студенти платять за навчання і гранти.

- **Навчальні курси, програми, зокрема, з іноземних мов, які освітні заклади пропонують студентам дистанційного навчання**

Відкритий університет Геленік у Греції вибрав для укладання курсів модель Відкритого університету Великобританії і переробив її відповідно до своїх вимог, водночас за угодою використовуються кілька програм і модулів інших університетів, зокрема, Манчестерського університету.

Студенти бакалаврату Відкритого університету Великобританії можуть вибирати із більше ніж 160 курсів від першого до четвертого рівнів, підготовлених викладачами восьми факультетів і шкіл: мистецтв, соціальних наук, охорони здоров'я і соціального забезпечення, менеджменту, математики, комп'ютерних наук і технологій.

Відкритий університет **Нідерландів** (ВУН) приймає студентів лише на курси магістерського рівня із семи різних академічних дисциплін, а саме:

права, психології, бізнесу і державного адміністрування, економіки, культури, інформатики та екології. Для навчання розроблено близько 350 курсів. Більшість курсів ВУН є повністю автономними друкованим пакетами навчальних матеріалів, розрахованими на 100 годин навчання. Це так звані матеріали другого покоління.

Університет Веркментасколін а Акурейрі в **Ісландії** у 2001 р. пропонував більше 160 курсів з більше ніж 60 предметів.

Відкритий університет Каталонії в **Іспанії** розпочав свою роботу 1995 р. із 200 студентами з ділового адміністрування і навчальної психології. Через 6 років в університеті навчалося вже 16 000 студентів з одинадцяти офіційно акредитованих спеціальностей (бізнес і економіка, комп'ютерні науки, право, гуманітарні науки, інформаційні науки, філологія і мультимедійні науки) та 4 000 студентів за програмами безперервної освіти (більше 250 курсів). У 2000 р. університет розпочав навчання за програмою з іспанської мови для Іспанії і Латинської Америки.

У ВНЗ **Латвії** підготовлено перші курси з психології навчання і права, 27 міжнародних дистанційних курсів за проектом PHARE ODL, 6 з яких були розроблені під керівництвом і за участю спеціалістів з Латвії, а саме: з англійської мови, ділового планування, маркетингу і менеджменту агробізнесу, екології сільського господарства, європейського законодавства та підготовки майбутніх керівників середньої школи.

Науковці університетів у співпраці з учителями шкіл розробляють відеоматеріали для шкіл, наприклад, в мультимедійному центрі *Даугавпілського педагогічного університету*, спеціалісти *Ризького політехнічного університету* випустили компакт-диски з бізнес адміністрування, комп'ютерних наук, стратегії якості й фінансування вищої освіти.

У 1998–1999 рр. спеціалісти центрів ДН спільно із місцевим і зарубіжним радіо і телебаченням розробили низку курсів, зокрема, з ділової англійської мови, поглиблений курс з англійської мови "Look Ahead", з основ бізнесу та ін. П'ять програм бакалаврського і магістерського рівня для відкритого і дистанційного навчання було розроблено для зарубіжних студентів.

Жителі Латвії мають можливість навчатися у зарубіжних дистанційних університетах. Наприклад, з 1995 р. на базі *Ризького технічного університету* розташований центр *Відкритого університету* м. Гаген, Німеччина. Студенти можуть навчатися за такими програмами: соціальні й гуманітарні науки, математика, економіка, енергетика, інформаційні науки.

Починаючи з 1997/1998 навчального року Центр дистанційного навчання при *Університеті Бейбес-Боліяй* в **Румунії** пропонує бакалаврські програми з таких дисциплін: політичні науки, історія, психологія, соціологія, фізична культура і спорт, філософія, соціальна робота, європейські студії і менеджмент європейських установ. З 2000 р. були запропоновані нові програми з журналістики, державного адміністрування, економічних наук, хімії, менеджменту готельного бізнесу.

Університет Любляни у **Словенії** з 1995/1996 навчального року пропонує дистанційне вивчення програм із менеджменту, туризму, підприємництва та міжнародного бізнесу. Однією з причин повільного розроблення і впровадження дистанційних курсів є відсутність коштів.

З 1982/1983 навчального року *Університет Анадолу* в **Туреччині** пропонує щотижневі 20-хвилинні телекурси з ділового адміністрування та економіки, а згодом – 30-хвилинні радіокурси з цієї ж тематики, а також з англійської мови. Потім були розроблені курси для 18 програм з менеджменту розпродаж, офіс-менеджменту, банківської справи та страхування, бізнес-менеджменту, громадських зв'язків (Public Relations), медичного обслуговування, менеджменту медичних закладів, туристичного і готельного менеджменту, бухгалтерського обліку, внутрішньої економіки, міжнародної торгівлі, соціальних наук та ін.

Державний університет Кентуккі в **США** пропонує дистанційні програми навчання на рівні бакалаврату та видачі сертифікатів з англійської мови і комп'ютерних технологій, з біології, психології, гуманітарних наук, офісних систем, математики, економіки та історії, 12 програм і понад 60 ДК для професійного навчання студентів без отримання наукових ступенів, наприклад, з підготовки пожежників, інформаційних технологій, тренінгів із подорожування і туризму, а також курси з менеджменту знань, охорони здоров'я.

Університет співпрацює з приватними і державними установами та агенціями з питань підготовки їхніх працівників без надання ступенів бакалавра або магістра. Наприклад, для професійного укладання дистанційних курсів і програм з іспанської мови організована співпраця з *Віртуальним університетом Мексики*, який акредитований у США Південною асоціацією для акредитації коледжів і середніх шкіл (англ. абревіатура SACS – Southern Association for Colleges and Schools).

Університет західних губернаторів пропонує близько 1000 курсів від 40 провайдерів із 20 штатів США і Канади. Курси стосуються менеджменту інформаційних і комп'ютерних технологій на рівні бакалавра і магістра. Студенти можуть одночасно вивчати курси від різних провайдерів.

Агенція відкритого навчання в **Канаді** організовує дистанційні заняття у деяких відділеннях *Відкритого коледжу* і *Відкритого університету*. Наприклад, у 2000 р. *Відкритий університет* пропонував 10 дистанційних курсів з міжнародного бізнесу, будівельних наук, мікро- і макроекономіки, географії і соціології, а *Відкритий коледж* – 8 курсів у сфері технічних наук, канадського бізнесу, використання інформаційних технологій у бізнесі, фінансового менеджменту тощо.

Діяльність Агенції відбувається в межах розробки навчальних матеріалів для дошкільних закладів і університетських програм, а також співпрацює з приватними і державними корпораціями.

У результаті дослідження виявлено, що навчальні заклади Європи та Північної Америки в основному пропонують дистанційні курси і програми, наприклад, з економіки, фінансів, маркетингу, соціальної роботи, комп'ютерних наук, іноземних мов, які порівняно легко укласти, до того ж вони користуються великим попитом у населення цих країн і за рубежем, а ДК з технічних наук важче розробляти і вони менш популярні. ВНЗ пропонують дистанційні курси і програми на рівні бакалаврату і магістерського рівня, а останнім часом – докторського рівня. Наприклад, аналіз дистанційних курсів, які пропонує на своїй Веб-сторінці *Електронне студентське містечко (Electronic campus)* [12], показав, що ***більше 50*** дистанційних курсів, представлених навчальними закладами США, стосуються бухгалтерського обліку – 87 з 309 всіх наявних там курсів із цієї тематики, охорони здоров'я – 51 зі 110, загальної біології – 50 із 147, мовознавчих дисциплін – 105 із 295, загальних питань бізнесу – 113 із 292; ***від 10 до 50*** дистанційних курсів стосуються історії – 48 із 227, комп'ютерних наук – 25 із 201, загальних питань комп'ютерної інженерії – 10 із 35, хімії – 17 з 58, ботаніки – 31 із 64, археології – 23 з 91; ***від 1 до 10*** стосуються загальних питань сільського господарства – 2 із 9, біомедична і медична інженерія – 4 із 26 тощо. *Університет Атабаска* в Канаді пропонує таку кількість дистанційних курсів ***для бакалаврів***: комп'ютерні науки – 25, економіка – 6, фінанси – 7, бухгалтерський облік – 11, фізика – 1, психологія – 1, філософія – 1 тощо, а ***для магістрів:*** комп'ютерні науки – 23, дистанційне навчання – 25, психологія – 3 тощо.

- **Механізми оцінювання знань студентів**

Академічна успішність студентів Відкритого університету Великобританії постійно перевіряється у формі письмових і проектних робіт в кінці курсу і порівнюється з поточним тестуванням, з метою отримання кінцевого результату перевірки знань.

У *Відкритому університеті Геленік* у **Греції** проводиться творче (formative) і підсумкове (summative) оцінювання студентів. Творче оцінювання проводиться за допомогою навчальних завдань, які студент виконує у певний термін і передає тьютору для оцінювання. Кількість завдань до кожного модуля – від 4 до 6. Тьютор може продовжити термін відправлення виконаних модулів максимум на 20 днів. Право на продовження цього терміну з поважних причин має координатор модулів.

Виконані завдання оцінюються за десятибальною шкалою. Якщо студент не погоджується з отриманою оцінкою, він може обговорити це питання з тьютором або координатором модулів. Студент допускається до кінцевого екзамену, якщо виконав усі завдання.

Виконані завдання становлять 30% кінцевого екзамену за умови, що вони оцінені більше ніж 5 балами із 10. Письмовий кінцевий екзамен є підсумковим оцінюванням студента після кожного модуля і становить 70% від усього оцінювання. У випадку негативного результату студенту дозволяється повторне перескладання через 2 місяці, а якщо знову не склав екзамен, то повинен оплатити за повторне навчання цього модуля і потім знову пройти процедуру оцінювання.

У *Відкритому університеті* **Нідерландів** кожний дистанційний курс завершується екзаменом. Екзамен може проходити у кількох формах: кінцевий проект або стаття, тест із множинним вибором або відкритий тест у формі письмового твору чи усного тесту.

З багатьох курсів екзамен проводяться три рази за рік. Наряду з письмовими екзаменами впроваджується комп'ютеризоване їх проведення. Студенти можуть також складати екзамени віртуально, «на вимогу».

Стандартні письмові або комп'ютеризовані екзамени проводяться на базі вісімнадцяти навчальних центрів Відкритого університету. Студенти з будь-якої із європейських країн змушені складати екзамени у Нідерландах, за винятком жителів Бельгії, які можуть письмово складати екзамени у датських навчальних центрах університету. Данці, які живуть за межами Європи, можуть складати письмові екзамени в данських посольствах або консульствах за рубежем. Комп'ютеризоване тестування проводиться лише у Нідерландах.

В *Університеті Анадолу* в **Туреччині** проводяться лише екзамени з множинним вибором, а в дипломі не вказується форма навчання, тому що роботодавці часто негативно ставляться до випускників, які навчалися в університеті дистанційно.

Студенти дистанційного навчання *Університету Любляни* складають екзамени двічі в письмовій формі в центрах ДН. Якщо вони не склали екзамени, то можуть повторно скласти їх разом зі студентами денного навчання, тому що вимоги до екзаменів для всіх форм навчання однакові. Результати екзаменів аналізуються тьютором й передаються професорові та заступникові декана факультету.

Для складання екзамену у ВНЗ **Словенії** потрібно отримати 6–10 балів із 10. Аналіз результатів дистанційного навчання студентів показав, що в них успішність краща, ніж у студентів денного і заочного навчання.

Оцінювання успішності студентів *Університету Бейбес-Боліяй* в **Румунії** проводиться у присутності професора у вигляді письмового екзамену, написання статті, письмового тесту в кінці семестру або короткими статтями чи тестами, які проводяться впродовж семестру однаково як для студентів денного, так і дистанційного навчання. Порівняльний аналіз успішності студентів денного і дистанційного навчання показав, що рівень знань студентів ДН нижчий, ніж у студентів денної форми навчання.

У *Національному університеті дистанційного навчання* в **Іспанії** проводиться постійне оцінювання (ПО) студентів впродовж семестру. Проте це оцінювання проводиться вибірково і студенти можуть відмовитися від нього. Результати оцінювання курсу – це сума результатів поточного оцінювання і кінцевого екзамену. Студенти, які відмовилися від ПО, можуть складати тільки кінцевий екзамен із вивченого курсу.

Останнім часом в *Університеті Оберта де Каталонья* крім згаданого вище оцінювання випробовуються нові моделі перевірки знань студентів, студенти і викладачі також можуть зустрічатися очно на початку і в кінці семестру.

Знання студентів ВНЗ **США** оцінюються латинськими буквами від A до F. Найвищий бал становить 4.0. Студент може отримати диплом, якщо середній бал становить більше 2.0.

У *Віртуальному університеті Кентуккі* не проводиться оцінювання студентів після завершення кожного дистанційного курсу. Цим займається провайдер навчального закладу, тому що йому ці дані потрібні для акредитації та укладання програм навчання. Провайдер постійно оцінює студентів університету різними способами і представляє результати оцінювання комісії, яка проводить загальне оцінювання коледжів при Південній асоціації для коледжів і шкіл.

В *Університеті західних губернаторів (УЗГ)* оцінюються вміння студентів використати здобуті знання і навички практично, а не кількість кредитів, які вони повинні отримати під час навчання. У цьому випадку якість знань показує список з описом компетентності студентів після вивчення відповідних дистанційних курсів, які вони продемонстрували під час оцінювання їхніх знань. Студент може отримати відповідний ступінь або сертифікат, продемонструвавши за допомогою оцінювання, що він навчився робити, опанувавши ці кредити в УЗГ та інших освітніх закладах.

У ВНЗ Європи та Північної Америки оцінювання знань студентів не дуже відрізняється. Деякі американські навчальні заклади, наприклад, *Університет західних губернаторів*, перевіряють не самі знання, а компетентність студентів під час виконання певних завдань на основі засвоєних знань, що створює труднощі під час перезарахування кредитів, отриманих в інших ВНЗ США. Інші американські навчальні заклади довіряють оцінювання знань студентів провайдеру освітнього закладу, наприклад, *Віртуальний університет Кентуккі.*

Аналіз результатів дистанційного навчання студентів *Університету Любляни* показав, що в них успішність краща, а *Університету Бейбес-Боліяй* нижча, ніж у студентів денного навчання.

Оцінювання студентів переважно проходить у письмовій формі, а його результати представляють різним комісіям, асоціаціям коледжів і університетів, наприклад, Південній асоціації для коледжів і шкіл (SACS), для отримання відповідної акредитації.

- **Шляхи підвищення кваліфікації викладачів дистанційного навчання**

В Університеті Веркментасколін Акурейр в Ісландії викладачу, який приступає до роботи у відділі дистанційного навчання, пропонують пройти короткий курс з основ методики дистанційного викладання, під час якого він знайомиться з основами теорії дистанційного навчання і отримує деякі практичні поради від керівника відділення ДН.

Перехід *Відкритого університету* **Нідерландів** від традиційного навчання до електронного змусив викладачів освоювати нові технології для навчальних цілей. Поряд із створенням Веб-сторінок для студентів під назвою «Студінет» (Studienet) у 1996 р. штат Експертного центру навчальних

технологій проводив спеціальні заняття зі студентами і викладачами з метою освоєння нових технологій навчання. Усі тьютори, відповідальні за роботу з більше 400 дистанційних курсів, пройшли курс «Викладання з мишею в руці», а більше ніж 10 тисяч студентів – курс «Навчання з мишею в руках».

З упровадженням віртуального навчального середовища «Едьюбокс» (Edubox) в університеті розпочалася нова програма для викладачів з метою освоєння нового ВНС, а також вироблення навичок користування мови навчального моделювання EML (Educational Modeling Language), організовано курси з Веб-дизайну та створення навчальних матеріалів для дистанційних курсів.

Національний центр дистанційного навчання (НЦДН) у **Франції** надає велике значення підготовці персоналу й підвищенню його професійного рівня. Підготовку і перепідготовку кадрів для забезпечення потреб самого Центру він здійснює самостійно. З цією метою 1997 р. було відкрито школу, яка випускає спеціалістів із дистанційного навчання. Також одне з її призначень – популяризація практичного досвіду Центру на міжнародному рівні, активна участь в європейських програмах. Крім підготовки спеціалістів, які вміють використовувати в роботі сучасні інформаційні й комунікаційні технології, у школі організовано їх неперервне професійне навчання. Усіх потенційних студентів можна умовно розділити на три групи: співробітники НЦДН, працівники державної системи освіти, спеціалісти інших галузей, які бажають поповнити свої знання і вдосконалити практичні навички.

Відкритий університет **Великобританії** проводить постійну перепідготовку своїх викладачів. 1997 р. в університеті створено Центр з практики вищої освіти – Centre for Higher Education Practice (СеНЕР), з метою національної акредитації викладачів вищої школи, у тому числі викладачів з дистанційного навчання, за допомогою власного акредитаційного курсу. Центр створено спільно з Інститутом навчальних технологій – Institute of Educational Technology (IET) і Студентської служби (Планування) – Student Services (Planning). Центр із практики вищої освіти розробив програму з трьох курсів для отримання сертифіката для викладання і навчання у вищій школі.

Навчальні програми в *Університеті Оберта де Каталонья* в **Іспанії** для підготовки кадрів діляться на такі три види: 1) для свого університету; 2) для інших навчальних закладів; 3) професійної організації семінарів, конгресів та ін. Адміністрація університету свідома того, що план підготовки кадрів повинен бути гнучким і відкритим, щоб вводити нові форми підготовки залежно від потреб суспільства.

Підготовка кадрів для організації дистанційного університету в *Університеті Любляни* в **Словенії** проводиться у формі семінарів, конференцій, самоосвіти, а також відряджень для ознайомлення із зарубіжним досвідом.

Усі курси з менеджменту в інженерії, науці і техніці в *Національному технологічному університеті* у **США** проводять професорсько-викладацьким складом тих навчальних закладів, які представляють ці предмети в НТУ.

Штат викладачів формується відповідно до предмету під керівництвом навчального координатора НТУ, а не за місцем розташування навчальних закладів, які об'єднав університет. Штат викладачів кожного ВНЗ створює комітет, який забезпечує якість програм і оперативну діяльність штату. Штат усіх викладачів із кожного предмета зустрічається щонайменше раз на рік, але підтримує зв'язок між собою за допомогою аудіо- або відеоконференцій та електронною поштою.

Щоб отримати ступінь, кожний студент *НТУ* приписаний до викладача університету. Ці викладачі мають доступ до інформації про успішність своїх студентів за допомогою інтерактивної комп'ютерної системи університету.

Віртуальний університет Кентуккі передав функції підготовки викладачів, які працюють дистанційно зі студентами, провайдерові послуг електронного навчання «Едьюпрайз». Підготовка передбачає такі три фази діяльності:

1. Планувати і проводити професійну підготовку викладачів університету, які будуть працювати з дистанційними програмами.
2. Організувати технічну підтримку і методичні поради викладачам щодо укладання дистанційних курсів і програм.
3. Проводити постійну перепідготовку викладачів і допомагати в розробленні нових навчальних планів працівниками «Едьюпрайз».

В *Університеті Норвіч* викладачів і студентів дистанційного навчання постійно консультують працівники відділення інформаційних технологій. Вони також допомагають викладачам розробляти курси і програми, а студентам – працювати з цими курсами. Консультування в основному відбувається індивідуально з кожним викладачем або студентом.

В *Агенції відкритого навчання* в **Канаді** постійно сприяють підвищенню кваліфікації кадрів. Для цього Агенція створила навчальний центр на базі корпоративного університету. Адміністративний персонал, який не зайнятий дистанційним викладанням, заохочують брати участь в розробленні програм дистанційного навчання спільно з канадськими або зарубіжними розробниками.

Проведений аналіз показав, що дуже часто навчальні заклади самостійно організовують підготовку викладачів для роботи з дистанційними курсами і студентами у вигляді індивідуальних занять працівників центрів дистанційного навчання з викладачами, семінарів, а також обмін досвіду із зарубіжними викладачами, розробниками дистанційних курсів та ін. Деякі ВНЗ, наприклад *Віртуальний університет Кентуккі*, передають функції підготовки викладачів провайдеру послуг електронного навчання.

- **Віртуальні навчальні середовища**

Віртуальні навчальні середовища відносно прості для користування і значно полегшують роботу зі створення дистанційних курсів, навіть якщо викладачі не мають глибоких знань мультимедійних і комунікаційних засобів або мов, наприклад, HTML, JAVA.

Аналіз опрацьованої літератури показав, що у ВНЗ **Ісландії** переважно використовується канадське віртуальне навчальне середовище WebCT, а в **Іспанії** для взаємодії студентів і викладачів на кафедрі інформаційних систем *Відкритого університету Каталонії* створено власну систему викладання і підтримки електронного навчання на базі Інтернету під назвою «Віртуальне студентське містечко» (The *Campus Virtual* TM). Система забезпечує створення ефективного середовища для теле- і електронного навчання, включаючи низку функцій, які уподібнюють структуру відкритого і традиційного університетів. Ці функції дають можливість доступу до інтерактивних навчальних матеріалів, бібліотеки загальної навчальної інформації, до інформаційної служби студентського менеджменту і взаємодію з викладачами та іншими студентами через спеціально підготовлені канали зв'язку для проведення форумів, е-бесід.

У 54 вищих навчальних закладах **Норвегії** найпопулярнішим є вітчизняне віртуальне навчальне середовище «ClassFrontier» (21), інші власні розробки (9), а також зарубіжні ВНС «Luvit» (6), «It's Learning» (4), «First Class», «Karb», «WebCT» (3), «BlackBoard» (2) і «LearningSpace», «TopClass», «TeamWave», «Response» (1) [24]. Розробка вітчизняного програмного забезпечення у Норвегії фінансується Міністерством освіти і науки. Усі державні навчальні заклади мають доступ до цього ВНС. Вартість обслуговування і подальший розвиток

розподілені між навчальними закладами-користувачами віртуального навчального середовища. Багато ВНЗ вже використовують у своїй роботі електронний прийом студентів, оплату, оцінювання знань.

З метою встановлення міцних зв'язків між Усіма учасниками навчального процесу в *Національному центрі дистанційного навчання* у 1997 р. в Інтернеті було створено платформу «Університетське електронне містечко» (le Campus Electronique). Його інформаційні і довідкові служби доступні всім: від користувача домашнього комп'ютера до висококваліфікованого спеціаліста у **Франції** або будь-якій іншій країні, де є Інтернет; тим, хто хоче навчатися, отримати консультацію, перевірити рівень своїх знань або займатися самоосвітою. Крім французької мови іноземні користувачі можуть вибрати версії на англійській та іспанській мовах.

У **Швеції** в основному використовують зарубіжне програмне забезпечення для систем менеджменту знань «Levitz», «Mentor», «Telia Instant Education», «Maestro», «FirstClass», «Comenious online», «Lecando», «Librix», «Marratech» і «WebCat» [24]. Багато навчальних закладів використовують вітчизняне програмне забезпечення «PingPong». Усі державні університети використовують ПЗ систем керування студентами «Ladok» або «Ladok Novau», яким володіє консорціум із 37 вищих навчальних закладів Швеції. Обслуговування програмного забезпечення для системи «Ладок» (Ladok) здійснює група обслуговування при університеті Умеа (Umeå), а за локальні системи відповідають інститути, які оплачують роботу серверів, мереж, обладнання і місцеву підтримку. Дані системи «Ладок» доступні для Міністерства освіти та інших агентств, коли готуються річні урядові звіти про стан навчання студентів у всіх закладах, які користуються цією системою.

Американські навчальні заклади використовують вітчизняні віртуальні навчальні середовища. Наприклад, в *Університеті Норвіч* спочатку використовувалося ВНС «ФерстКлас» (FirstClass) виробництва «Імбанет» (Embanet) для проведення конференцій, потім його замінили на «Віста Компас» (Vista Compass), а останнім часом дистанційні програми університету розміщені на ВНС «ЛенінгСпейс» (LearningSpace). *Віртуальний університет Кентуккі (ВУК)* встановив єдиний стандарт на Веб-курси в усіх своїх установах. Провайдер послуг для електронного навчання «Едьюпрайз» (Eduprise) співпрацює з ВУК для створення інтерактивного середовища для організації навчання студентів. Система швидкого розроблення і викладання курсів (Rapid Course Development and Delivery System, RCDDS) провайдера «Едьюпрайз» дає можливість викладачам усіх державних коледжів і університетів створювати якісні, орієнтовані на студентів діалогові курси з використанням шаблонів, бібліотеки ресурсів, дискусійного форуму, періодичних звітів і постійної технічної підтримки.

Висновки. Аналіз варіантів організації відкритого і дистанційного навчання у ВНЗ Європи та Північної Америки з точки зору семи показників дав можливість виявити такі тенденції в організації нових технологій навчання, характерні для окремих ВНЗ і країн Європи та Північної Америки:

1. Зарубіжні вищі навчальні заклади самостійно розробляють положення про організацію дистанційного навчання бакалаврів, магістрів, а останнім часом докторантів, з дотриманням певних правил його впровадження на рівні денного, а державні органи лише пропонують поправки до організації ДН, а в країнах колишнього Радянського Союзу – централізовано державними органами у вигляді постанов, указів та ін.

2. Поряд з ВНЗ, які пропонують, крім денного, ще й дистанційне навчання у вигляді центрів, інститутів та ін., з'явилися академічні та корпоративні віртуальні і відкриті університети в межах однієї або кількох країн з великими контингентами студентів. У європейських країнах такі університети використовують в основному портфельну технологію навчання з використанням радіо і телебачення, а американські ВНЗ – мережеву технологію дистанційного навчання.

3. Дистанційне навчання фінансується у різних пропорціях державою, різними грантами, коштами отриманими від студентів за навчання залежно від економічного стану країни.

4. У більшості випадків навчальні заклади самостійно розробляють дистанційні курси і програми, а також практикується спільна робота кількох вітчизняних або й зарубіжних ВНЗ у цьому напрямі на рівні бакалаврату, магістратури і докторантури.

5. Оцінювання знань студентів, подібно до денного, проводиться в основному у письмовій формі (поточне, творче, підсумкове тестування, у вигляді твору) чи усного тесту, а також екзаменами. У деяких ВНЗ перевіряється компетентність студентів під час виконання певних завдань на основі засвоєних знань. Оцінювання проводиться викладачами навчального закладу або передають ці повноваження провайдеру освітнього закладу.

6. Підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ проводять самостійно у спеціальних центрах за участю університетських і запрошених спеціалістів, а також у вигляді семінарів, практичних занять, конференцій, самоосвіти або передають цю функцію провайдерові послуг електронного навчання.

7. Європейські навчальні заклади використовують у своїй роботі власні розробки віртуального навчального середовища або зарубіжні ВНС, а північноамериканські – власні університетські або вітчизняні ВНС. Використання вітчизняних віртуальних навчальних середовищ, однакових для більшості університетів США, дає можливість знизити витрати на підготовку й обслуговування системи дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Дистанційний навчальний процес: Навч. посібн. / За ред. В. Бикова та В. Кухаренка. – К.: Міленіум, 2005. – 292 с.
2. *Козлакова Г.* Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. – К.: ВЦ „Просвіта", 2002. – 230 с.
3. *Олійник В.* Дистанційна освіта за кордоном та в Україні // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 1(12). – С. 22–29.
4. Московский государственный университет экономики, статистики и информатики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mesi.ru/e-learning/on_l. – Заголовок з екрана, 2008.
5. *Стефаненко П.* Теоретичні і методичні основи дистанційного навчання у вищій школі. Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. і псих. АПН України. – К., 2002. – 490 с.
6. *Шейко В.* Дистанційна освіта в США // Новий колегіум. – 2000 – № 5. – С. 31–35.
7. *Шуневич Б.* Дистанційна освіта: зарубіжний досвід на матеріалі англійської мови // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 64–66.
8. *Шуневич Б.* Економіка дистанційної освіти: сучасний закордонний досвід // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. пр. – Ч. 2 / За заг. ред. М. Б. Євтуха. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2003. – Вип. 24. – С. 209–212.
9. *Agaoglu E., Imer G., Kurubacak G.* A Case Study of Organizing Distance Education: Anadolu University // The Turkish Online Journal of

Distance Education. – 2002. – № 3(1). – P. 45–51.

10. CNED [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cned.fr. – Заголовок з екрана, 2008.

11. *Daniel J.* The Open University of Great Britain // Towards Virtualization: Open and Distance Learning. – New Delhi: Kogan Page, 2002. – P. 598–620.

12. Electronic Campus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.electroniccampus.org. – Заголовок з екрана, 2008.

13. Gartner Group Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gglearning.com. – Заголовок з екрана, 2008.

14. International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2001. – Vol. 1. – No. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/issue/view/10. – Заголовок з екрана.

15. International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2002. – Vol. 2. – No. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/issue/view/12. – Заголовок з екрана.

16. *Kristovska I., Ivanova I.* Open and Distance Learning in Latvia // Towards Virtualization: Open and Distance Learning. New Delhi: Kogan Page, 2002. – P. 375–388.

17. Microsoft company. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.microsoft.com/learning/training/default.mspx. – Заголовок з екрана, 2008.

18. National Technological University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ntu.edu/home/aboutus.asp#AC. – Заголовок з екрана, 2008.

19. Open Education Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ceac.com. – Заголовок з екрана, 2008.

20. Open Learning Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ola.bc.ca. – Заголовок з екрана, 2008.

21. Open University of Great Britain [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.open.ac.uk. – Заголовок з екрана, 2008.

22. Open University of Netherlands [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ou.nl. – Заголовок з екрана, 2008.

23. Oracle (Oracle OLA Online) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oracle.com. – Заголовок з екран екрана, 2008.

24. *Runnesto R., Ristesund G.* Experiences with Learning Management Systems in Norvegian Universities and Colleges, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nettskolen.com/forskning/Diploma%20project.pdf. – Заголовок з екрана.

25. Technology, Education, and Copyright Harmonization Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.copyright.gov/legislation/pl107-273.html. – Заголовок з екрана.

26. Towards Virtualization: Open and Distance Learning. – New Delhi: Kogan Page, 2002. – 728 p.

27. University Maryland University College [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.umuc.edu. – Заголовок з екрана, 2008.

28. Virtual University of Michigan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mivu.org. – Заголовок з екрана, 2008.

29. Virtual University of Oresanda [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uni.oresund.org. – Заголовок з екрана, 2008.

30. Western Governors University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wgu.edu/wgu/index.html. – Заголовок з екрана, 2008.

31. World Lecture Hall [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.austin.utexas.edu/wlh/index.cfm. – Заголовок з екрана, 2008.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ЗАРУБЕЖНОЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Шуневич Б.И.

Аннотация

В статье проведен анализ тенденций развития дистанционного обучения в высших учебных заведениях стран Европы и Северной Америки на основе двух зарубежных исследований при участии автора этой статьи.

Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционный курс, виртуальная учебная среда.

TENDENCIES OF DISTANCE LEARNING DEVELOPMENT AT FOREIGN HIGHER SCHOOLS

Shunevych B.

Resume

The article deals with the tendency analysis of distance learning at higher educational schools of Europe and North America countries on the basis of two foreign researches with the article author’s participation.

Keywords: distance learning, distance course, virtual learning environment.